

ЈЕДНА АРБИТРАЖНА ПРЕСУДА ИЗ ВРЕМЕНА ПРВЕ АУСТРИЈСКЕ ВЛАДАВИНЕ

У Топалској комуниџади дукалом од 14. јула 1718. године дужда Јоханеса Корнелија поред осталих привилегија било је прецизирано право бирања „капетана, канцелијера и 4 суђе, те да то тијело може обављати функције судовања у цивилним (грађанским имовинским) стварима и то искључиво у првом степену“.

Суђење у кривичним предметима било је искључиво у надлежности херцеговског провидура који је то своје право често преносио на судове добрих људи.¹

Када је територија Млетачке Републике, послје њеног пада подијељена између Француске и Аустрије, Истру, Кварнерска острва, Далмацију и Боку Которску добила је Аустрија (1797—1806). У том периоду у Котору дјелује Привремени суд прве инстанце (Cesareo Regio Tribunale Provisorio di Prima Istanza). Поред њега убрзо се оснивају средњи судови (претора) у Херцег-Новом, Будви и Котору. Ови су судови рјешавали спорове чија вриједност није прелазила суму од 20 далматинских дуката.² Током времена територијална надлежност Окружног суда првог степена у Котору обухватила је поменуте средње судове.

Доласком Аустрије престаје да постоји Топалска комуниџада, она прераста у Херцеговску општину која носи назив као и остале општине у Боки у том периоду — цесарско-краљевски («Cesareo Regia» или «Imperiale Regia».)³ И у овом периоду

¹ Др Борбе Д. Миловић, Прилог проучавању кривичних судова добрих људи у Комуниџади топалској (млетачки период), Цетиње, 1959, стр. 6.

² Др Борбе Д. Миловић, оп. цит., стр. 6.

³ Павло Буторац, Бока Которска након пада Млетачке Републике до Бечког конгреса (1797—1815), Рад. ЈАЗУ, Загреб, 1938, стр. 185.

⁴ Павло Буторац, оп. цит., стр. 183—184.

општине задржавају право избора такозваних банкада, а дозвољено им је и рјешавање спорова арбитражним путем.

Право на арбитражно рјешавање грађанских спорова имале су и претуре.

Међутим, и у овом периоду у Боки Которској наставља се пракса суђења арбитра — добрих људи и у кривичним споровима ван оквира датих привилегија.⁵

Кад би се странке одлучиле да свој спор ријеше, не на редовном суду већ путем арбитра — добрих људи, оне су о тој својој одлуци морале и у овом периоду сачини у општинској или судској канцеларији споразум који се прво уносио у службену књигу, а затим се страни издавао овјерени препис који се касније прилагао уз оригиналну пресуду властима — тако да су обадва документа остајала властима, а странкама се издавала овјерена копија пресуде уз утврђену новчану накнаду. Захваљујући тој обавези доношења пресуда властима на увид, овјеру и објаву, оне су се у великом броју и сачувале. У грађи Историјског архива Котор, унутар разних фондова, налази се велики број појединачних пресуда као и једна збирка.⁶ Језик тих пресуда већим дијелом је на италијанском а мањим на нашем језику.⁷ Када су на нашем језику арбитрае сусрећемо најчешће под називом — добри људи. Споразуми су увијек на италијанском.

И ова арбитражна пресуда са почетка прве аустријске владавине је на италијанском језику.

У општинској канцеларији у Херцег-Новом 6. маја 1799. године склопљен је споразум о арбитражном рјешавању спора између протопопа Јована Ивелића и Петра А. Филотића, обава из Рисна. Од арбитражног суђења изузимају се они дјелови у спору који се односе на Лазаровиће, што су посебно ријешили, као и дио спора у вези 500 цекина који припадају његовом брату генералу Марку Ивелићу, у којему не треба посредовати.⁸

⁵ Мр Весна Вичевић, Једна пресуда суда добрих људи из 1798. године, Зборник 2, Которска секција Друштва историчара Црне Горе, Котор, 1980, стр. 65—69.

⁶ Аутор овог рада обрадио је ту збирку докумената за свој магистарски рад под називом „Водич кроз збирку пресуда добрих људи Бокe Которске 1797—1808“ који је обрађен на Филозофском факултету у Задру јуна 1980. године.

⁷ На примјер, у поменутој збирци пресуда добрих људи (СД) која се чува у Историјском архиву Котор (ИАК), а која броји 517 докумената (споразума, пресуда, разних прилога), сачувано је само 10 пресуда на нашем језику писаних ћириличким писмом. Аутор овог рада посебно је обрадио тих десет ћириличких пресуда (рад у штампи).

⁸ „...eccettuato quello trà li Lazzarovich...e l'altra proposta dal suddetto Protopopà delli cinquecento zecchini spettanti al Generale Marco Ivelich fratello d'esso Protopopà, nelle quali non dovranno prender'ingerenza alcuna sì come fù ordinato da questo General Comando...“, ИАК, СД, I, 54.

За арбитражне судије изабрани су конта Адвиза Висковића, Тома Криловића, кап. Јоза Луковића и кап. Матију Сбутегу који треба спор да ријеше у року од четрнаест дана.⁹ Странке се обавезују на прихватање донесене пресуде од изабраних судија и одричу се права жалбе.¹⁰

Састављању споразума присутна су два свједока, Андреа Барбета из Херцег-Новог и Илија Спортан из Котора, »ad hoc« позвани.

Споразум је излао, потписао и печатно Винћенто Валери, општински писар.¹¹

Изабране судије састале су се у Котору 28. маја 1799. године у једној приватној кући, саслушале једну и другу страну и донијеле пресуду у три тачке.

У првој тачки пресуде, на основу права које је имао протопоп Ивслић да у току деветнаест година од неких својих парохијана прима по једну боцу уља годишње, пресуђује се да му Петар Филотић плати по 8 лира годишње уз ослобађање од плаћања за девет година за које пријеме је живио са својим братом. Поред тога, од „саландара великог“¹² и погребца који је обавио покојној мајци Петра Филотића, као и од „саландара малог“ и погребца његовом сину, обавезан је да му плати 14 талира и 12 лира.

По другој тачки пресуде, у вези спорних сребрних копчи које су, наводно, биле похрањене код покојног сина Петра Филотића, због недостатка доказа треба да одустану од било каквих потраживања.

Трећом тачком се рјешава да се пушка са дршком рађеном у сребру, коју је протопоп Јован Ивслић поклатио покојном сину Петра Филотића не може потраживати, јер потврда да је поклон учињен, поклон чини неповратним.

⁹ У споразумима је веома ријетко бивао назначен рок до када треба донијети пресуду као што је то случај у овом документу гдје је тај рок четрнаест дана. Он у овом случају није био поштован, већ је продужен за осам дана. Често је, међутим, у њима била пренизирана висина новчане казне у случају неприхватања донесене пресуде, најчешће одређене суме у корист јавних путева, находништа у Котору и друго.

¹⁰ »...promettendo li prenominati componenti Protopopà Ivclich e Filotich d'aver'ora per sempre per fermo, ratto (!), grato, valido, irrevocabile ed inappellabile tutto quello e quanto sarà deciso, giudicato, arbitrato e definito dall'oltrescritti loro giudici arbitri ed amabili compositori, e ciò sotto loro vicendevol' obbligazione in amplissima forma...«. ИАК, СД, I, 54/т.

¹¹ ИАК, СД, I, 54/т.

¹² Саландар, саландар, саландара, м. дар калуђерима да моле молитве...“ Рјечник хрватскога или српскога језика, свезак 61, ЈАЗУ, Загреб, 1954.

Пресуђену суму Филотић треба да исплати на дан св. Петра следећег који дође по старом календару.¹³

На крају пресуде слиједе четири потписа арбитражних судија.

Пресуда је поднесена властима на увид истог дана, о чему је на документу сачињена уобичајена биљешка, да су се арбитражне судије један по један заклели у присуству редовног судије, да су судили по свом знању и да нијесу направили ниједну намјерну грешку.

Истог дана пресуда је и објављена пред предсједником суда у присуству странака.

¹³ Рок за исплату је прилично кратак, од 28. маја до 12. јула (када је св. Петар) је мјесец и по дана. Обично је рок за исплату био дужи, а код већих сума пресуђивала се исплата у неколико рата.